

Itämeren muinainen kohtalonyhteys

Arto Luukkanen

”...ja lähetettiin papi Pietari Kaukovalta Suomesta ja Otto, kalpaveljesten pappi ja he jatkoivat matkaa Sakkalaan ja kastoivat ihmisiä aina Palaan ja Uganiassa aina Emajoelle saakka. Tämän tehtyään he palasivat Liivinmaalle, kun eivät voineet asua vielä heidän kanssaan toisten virolaisten hurjuuden tähden...”

Itämeri on ollut jo muinaisajoista lähtien kulttuurin, kaupan ja politiikan silta. Tämä tosiasia saattaa usein unohtua niin tavalliselta kansalta kuin myös päättäjiltä. Kärjitetysti sanottuna: maailma näyttää olevan luotu melkein eilen ja entisten sukupolvien työ jää huomaamatta samaan aikaan kun me työteliäästi keksimme jotakin sellaista mitä on ollut jo olemassa aikaisemmin.

Kirkko sillanluojana Itämeren alueella

Alun suomennettu, alun perin latinankielinen teksti on peräisin ns. Lätin Henrikin kronikasta 1220-luvulta. Lätin Henrik oli saksalainen lähetyssaarnaaja, joka vaikutti Baltiassa 1200-luvun alkupuolella ja kirjoitti toiminnastaan tärkeän keskiaikaisen lähteen.

Teksti kertoo myös väkevästi siitä, mikä kohtalonyhteys vaikutti Itämeren ylitse, erilaisten valtakuntien ja ihmisten välillä. Ensimmäinen Itämerta ja sen ihmisiä yhdistävä asia oli tietenkin kauppa, mutta sen jälkeen roomalaiskatolinen kirkko oli tärkein yhdistävä ja erilaisia kulttuureja sulattava asia. Se kertoo myös siitä, että Suomessa oli ollut kristillistä väestöä jo paljon ennen roomalaiskatolisen kirkon järjestäytymistä näillä rannoilla.

Suomen läntiset kristityt kuuluivat aluksi 1100-luvulla Sigtunan lähetyshiippakuntaan kunnes sitten 1200-luvulla syntyi Suomen lähetyshiippakunta ja sen keskus Turku. Turun piispa kuului 1164 perustetun Upsalan hiippakunnan alaisuuteen, mutta siitä tuli nopeasti erittäin itsenäinen vallankäyttäjä; Suomen tärkein ”viranomainen” ja varsinaisen Ruotsin vallan edeltäjä täällä. Kirkko oli täällä ennen mitään valtiovaltaa voimaan saatettu mahti, jonka asema perustui erivapauksiin, verotukseen sekä tietenkin henkiseen ja hengelliseen ylivaltaan.

Samaan aikaan kun Ruotsi oli vielä huonosti hallinnoitu ja epämääräinen käsite, niin roomalaiskatolinen kirkko toimi sutjakkaasti kansainvälisenä organisaationa, jolla oli suuria ”geopoliittisia” intressejä. Suomeen nähden roomalaiskatolinen kirkko harjoitti omaa Baltia-politiikkaansa. Siitä ja Baltiasta piti tulla Pyhän maan kanssa tasavertainen käännytysalue – Marianmaa.

Kirkon mahti näkyy erityisesti siinä miten maalliset valtakunnat neuvottelivat roomalaiskatolisen kirkon edustajien kanssa tasavertaisina ja joutuivat myös usein tekemään sille myönnytyksiä. Esimerkiksi Ruotsin kuningas Maunu Eerikinpoika pyrki vuonna 1351 luomaan omaa Itämeri-yhteyttään ja organisoimaan Novgorodin vastaista rintamaa antamalla Virossa sijaitsevalle Paadisten luostarille alueita Porvoosta. Paadisten luostarin omistukset toimivat näin ikään kuin siltana Suomenlahden ylitse.

Kuten silloin niin nytkin

Yhteisen kulttuuriyhteyden rakentaminen ei kuitenkaan tapahtunut kovinkaan nopeasti eivätkä suomalaiset olleet erityisen halukkaita tähän.

Suomalaiset heimot hoitelivat omapäisesti omaa ”politiikkaansa” itään ja länteen päin; tasapainotellen niiden välissä. Kuten paavi Aleksanteri III:n bulla ”*Gravis Admodum*” Upsalan arkkipiispalle vuodelta 1171 osoitti, suomalaiset olivat halukkaita kuuntelemaan roomalaiskatolisen kirkon opetusta silloin kun heitä uhkasi vihollinen. Sitten kun vihollinen idästä oli hävinnyt, nämä eivät olleetkaan niin halukkaita kustantamaan kirkkoja.

Pitipä paavin joskus julistaa joitain kovakorvaisia suomalaisia alueita kirkonkirkoukseen kuten Benedictus XII:n bulla vuodelta 1340 osoitti. Paavi asetti pannaan sen aikaisen Sääksmäen asukkaat, kun nämä eivät halunneet maksaa kymmenyksiä.

Mielenkiintoista kyllä, eräs pannaanjulistetuista suurtalonpojista oli ”*Cuningas de Rapalom*” (Rapalan kuningas). Tässä yhteydessä sanaa ”Kuningas” voi pitää etunimenä – ei arvonimenä. Tosin sitä ei voida varmasti todentaa.

Arto Luukkanen
dosentti
Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen yliopistolehtori
Helsingin yliopisto

Aikaisemmin sarjassa ilmestyneitä kolumneja

Nro.		Kirjoittaja
26/2013	1.8.2013	Itämeri-haaste nimeltä korruptio Erkki Laukkanen, puheenjohtaja, Transparency Suomi
11/2013	14.3.2013	Voisi Tallinnaan mennä muutenkin kuin turistiksi Markku Mantila, päätoimittaja, Kaleva
6/2013	7.2.2013	Itämeren alueen ruokayhteistyön mahdollisuudet Johanna Mäkelä, professori, Helsingin yliopisto
1/2013	3.1.2013	Itämeren alueen jäsenvaltiot ja eurokriisi Olli Rehn, varapuheenjohtaja, Euroopan komissio
47/2012	20.12.2012	Ryöstöretkien ja kaupankäynnin meri - Itämeren kansojen seikkailut esihistoriallisella ajalla Jarl-Thure Eriksson, kansleri, Åbo Akademi
42/2012	16.11.2012	Pullopostia - Meri yhdistää Suomea ja Viroa Aleksi Härkönen, suurlähettiläs, Suomen suurlähetystö, Tallinna
37/2012	12.10.2012	Venäjän WTO-jäsenyyden alkumetrit Heli Simola, ekonomisti, Suomen Pankin siirtymätalouksien tutkimuslaitos
34/2012	21.9.2012	Cleantechista ratkaisu Itämerelle ja Suomen talouskasvulle Jyri Häkämies, elinkeinoministeri, Työ- ja elinkeinoministeriö
30/2012	24.8.2012	Pohjoismaiden ja Baltian maiden yhteistyötä laajalla rintamalla Erkki Tuomioja, ulkoasiainministeri, ulkoasiainministeriö
11/2012	9.3.2012	Itämeri on kirkkojen meri Kari Mäkinen, arkkipiispa, Suomen evankelis-luterilainen kirkko
7/2012	10.2.2012	Itämeren kohtalo ratkaistaan puhdistamoilla eikä juhlapuheissa Juha Nurminen, puheenjohtaja, John Nurmisen Säätiö
1/2012	6.1.2012	Työnjaolla tehokkuutta Itämeren alueen yhteistyöhön Thomas Götz, Saksan Suomen suurlähettiläs